

VARAŽDINSKE ulice i njihova imena, br. 687, 30. 4., str. 10; br. 688, 7. 5., str. 6; 695, 25. 6., str. 6; br. 597, 9. 7., str. 7; br. 702, 13. 8., str. 5; br. 718, 3. 12. 1959, str. 4; i br. 727, 28. 1., str. 6; br. 729, 11. 2., str. 6. i br. 730, 18. 2. 1960, str. 6. — Zapis o sudionicima radničkog pokreta i NOR-a čija imena nose varaždinske ulice: Slavku Lončariću, Ratimiru Hercegu, Ivanu Ilčiću, Josipu Krašu, Florijanu Bobiću, Miji Bobetku, Milici Pavlič-Kati, Vilku Jurcu i Vladimiru Milkoviću.

»VARTEKS« proslavio 40-godišnjicu KPJ i SKOJ-a, br. 687, 30. 4. 1959, str. 3.

VELIČANSTVENA proslava naroda sjeverozapadne Hrvatske u Križevcima, br. 697, 9. 7. 1959, str. 1—2. — O proslavi 15-godišnjice formiranja 32. divizije NOVJ.

VELIK broj svečanosti i priredaba u okviru proslave 20-godišnjice Narodnog ustanka, br. 779, 26. 1. 1961, str. 1. — Program proslave 20-godišnjice narodnog ustanka u kotaru Varaždin.

VELIK broj svečanosti povodom Dana ustanka, br. 754, 4. 8. 1960, str. 1. — O proslavama Dana ustanka i otkrivanju biste Božidara Leinera i spomen-ploče palim borcima u Hrastovskom kod Ludbrega, te spomenika palim borcima u Petrijancu i desetorici strijeljanih partizana u Kućanu Gornjem kod Varaždina.

VELIKE svečanosti u čast Dana ustanka Hrvatske, br. 543, 26. 7. 1956, str. 1. — Program proslave Dana ustanka Hrvatske u kotaru Varaždin.

VIKTOR Mađarić, br. 833, 8. 2. 1962, str. 2. — Nekrolog Viktoru Mađariću, suradniku NOP-a.

VOJKOVIĆ, Pavle: Obavještenje građanima o partizanskom spomen-groblju u Varaždinu, br. 872, 8. 11. 1962, str. 4. — O naknadnim radovima za saniranje oštećenja na spomeniku.

ZBRINJAVANJE djece i porodica palih boraca, br. 568, 17. 1. 1957, str. 1. — Izvještaj s godišnje konferencije Saveza boraca varaždinskog kotara.

ZDRAVKO Lovrec, br. 935/936, 28. 11. 1963, str. 3. — Nekrolog Zdravku Lovrecu, sudioniku radničkog pokreta i NOR-a.

ŽENA — borac iz Varaždinskih Toplica, br. 679, 5. 3. 1959, str. 3. — Zapis o Gizeli Blažaić, tajnici Radničkog vijeća 1918/1919. u Varaždinskim Toplicama.

ŽENE našeg kotara u borbi, br. 888, 28. 2. 1963, str. 4—5.

ŽENE ravnopravne s muškarcima u borbi za slobodu i u socijalističkoj izgradnji, br. 812, 14. 9. 1961, str. 1—2. — Izvještaj sa zbora žena u Ludbregu u povodu 20-godišnjice narodnog ustanka.

Magdalena Lončarić, Gradski muzej Varaždin

VARAŽDINSKE BRIGADE NA IZGRADNJI OMLADINSKE PRUGE »BRČKO-BANOVIĆI«

(UZ 40. OBLJETNICU 1946—1986.)

DIE JUGENDBRIGADEN AUS VARAŽDIN BEIM BAU DER EISENBAHNSTRECKE BRČKO — BANOVIĆI IM JAHRE 1946

Centralni odbor Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije (USAOJ) uputio je 27. ožujka 1946. godine poziv svim svojim organizacijama i članovima da pristupe formiranju radnih brigada za izgradnju nove industrijske pruge Brčko-Banovići.¹

Gradnja pruge Brčko-Banovići nije bila predviđena planom za 1946. Teško stanje u kojem se našla ratom opustošena i osiromašena zemlja nije dozvoljavalo veće izgradnje niti financijske izdatke. Međutim, inicijativa same omladine da će svojim dobrovoljnim, besplatnim radom izgraditi jedan novi, veliki i značajni objekt, potakla je Centralni odbor USAOJ-a da preuzme obavezu o izgradnji pruge Brčko-Banovići, pruge »uglja i hljeba«.

Izgradnja ove pruge imala bi veliki značaj za daljnji razvoj zemlje. Omogućila bi veću eksploataciju visokokvalitetnog ugljena u Banovićima, bolje snabdjevanje tvornica i električnih centrala i time ubrzala obnovu i izgradnju zemlje. Pruga bi se kod Vinkovaca priključila glavnoj pruzi Beograd — Zagreb, čime bi se izbjegao pretovar u Slavonskom Brodu i smanjila uda-

ljenost od rudnika do industrijskih poduzeća. Isto tako poboljšalo bi se snabdjevanje istočnog dijela Bosne životnim namirnicama.

Odluka o izgradnji pruge donijeta je 9. travnja 1946., a za početak radova određen je 1. svibanj 1946. godine. Formiran je odbor za gradnju koji je za dvadesetak dana izvršio mjerenje zemljišta, postavio trasu i obavio druge pripreme za rad. Odlučeno je da će se radovi izvoditi u tri smjene od po dva mjeseca, a pruga bi trebala biti završena i puštena u promet za 29. studeni 1946.

Pozivu Centralnog odbora USAOJ-a odazvalo se tisuće mladića i djevojaka iz cijele zemlje. Tokom mjeseca travnja formirale su se u selima i gradovima omladinske radne jedinice koje su krajem travnja počinjale stizati u Brčko.

I omladina okruga Varaždin odazvala se pozivu na izgradnju prve Omladinske pruge nove Jugoslavije. Iako je preuzela mnoge obaveze na obnovi zemlje u lokalnim akcijama, omladina Varaždina radit će dobrovoljno i na gradnji pruge.²

Za okrug Varaždin određeno je da dade 250 omladinaca i omladinki, odnosno svaki od kotara po 50 brigadira. Prva varaždinska brigada graditelja Omladinske pruge formirana je 28. travnja 1946. godine, a bila je sastavljena od seoske i radničke omladine. Umjesto planiranih 250 sakupilo se 280 dobrovoljaca. Neki od njih su morali ostati pa su bili uključeni u lokalne radne akcije. Za komandanta brigade izabrana je Mara Pavković, član Okružnog odbora USAOH-a Varaždin, a za zamjenika Antun Vukešin, također član OO USAOH-a. Brigada je sastavljena od pet četa, a nosila je ime »Milica Pavlič«.³ Nakon svečanog ispraćaja 29. travnja, krenula je I. varaždinska brigada u Brčko, kako bi se priključila graditeljima I. smjene, koja će raditi na pruži od 1. svibnja do 30. lipnja 1946. godine.⁴

Prva smjena brojila je oko 14.500 omladinaca. Za njih je održan veliki miting 1. maja 1946. u Brčkom. S mitinga je upućeno pismo maršalu Titu u kojem se omladina obavezala da će prugu izgraditi do planiranog roka tj. do 29. studenog 1946.⁵

Po dolasku na gradilište, varaždinska brigada »Milica Pavlič«, smjestila se u selu Ulovići, udaljenom 12 km od Brčkog. Glavni zadaci pred graditeljima I. smjene bili su: krčenje terena, navoženje zemlje i izgradnja nasipa, izrada pristupnih puteva i drugi pripremni radovi, kako bi se mogli položiti prvi kolosijeci pruge. Radilo se teško i naporno, nije bilo odgovarajućeg alata, a bilo je i potrebno steći znanje i iskustvo za gradnju tako značajnog objekta. Pored poteškoća s kojima su se susretali omladinci-graditelji, čitavo vrijeme trajanja gradnje pruge vladao je takmičarski duh. Za postignute uspjehe dodjeljivana su priznanja. Najbolje čete dobivale su od štabova brigada prelaznu zastavicu, a štabovi sekcija dodjeljivali su svakih deset dana zastavu najboljoj brigadi, koja ju je mogla zadržati ako ju je stekla tri puta. Glavni štab dodjeljivao je svakih deset dana zastavu najboljoj brigadi. Dva puta nagrađena brigada imala je pravo zastavu ponijeti na kraju smjene.⁶

O životu i radu varaždinske brigade, te o njenom kulturno-prosvjetnom radu i uspjesima saznajemo iz pisama omladinaca s gradnje pruge objavljivanih u Varaždinskim vijestima. Gotovo u svakom broju Varaždinskih vijesti objavljivana su pisma varaždinskih brigada iz Brčkog. Kao i sve druge brigade tako je i brigada »Milica Pavlič« bila od prvog dana zahvaćena takmičarskim duhom. Svaka četa, svaki pojedinac

htjeli su se pokazati najboljim i napraviti više no što je planirano i prebaciti normu. Svakodnevno su pojedinci i čete prebacivali normu, a bilo je omladinaca koji su radili i u dvije smjene. Često se pred varaždinskim četama viorila prelazna crvena zastava. Posebno je bio bogat njihov kulturno-prosvjetni rad.⁷

Naime, pored radova na izgradnji pruge, na ovoj prvoj saveznoj radnoj akciji omladine Jugoslavije, organiziran je bogat i sadržajan kulturno-prosvjetni rad. Kao i druge brigade i varaždinska je izdavala svoje zidne novine, organizirala čitalačke grupe, pripremala priredbe, a imala je i pjevački zbor. Po brigadama su organizirani i tečajevi za nepismene, te stručna i politička predavanja. Mnogi omladinci osposobljeni su na tečajevima za različita zanimanja kao npr.: za zidare, minere, mehaničare, telegrafiste, vozače i dr. Isto tako obučavani su za rukovanje različitim strojevima. Posebna pažnja na akciji posvećena je tjelesnom odgoju mladih. Pored svakodnevnih gimnastičkih vježbi često su organizirana atletska takmičenja i nogometni susreti u kojima su Varaždinci postizali visoke rezultate. Za svoj rad i postignute uspjehe na svim poljima brigada »Milica Pavlič«

Sl. 1 — Brigadirska značka s omladinske pruge Brčko-Banovići (foto: D. Putar)

proglašena je udarnom.⁸ Početkom srpnja, nakon dva mjeseca udarničkog rada, vratila se I. smjena brigadira u Varaždin gdje joj je prirеđen svečani doček. Petnaest omladinaca prve brigade dobilo je udarničke značke.⁹

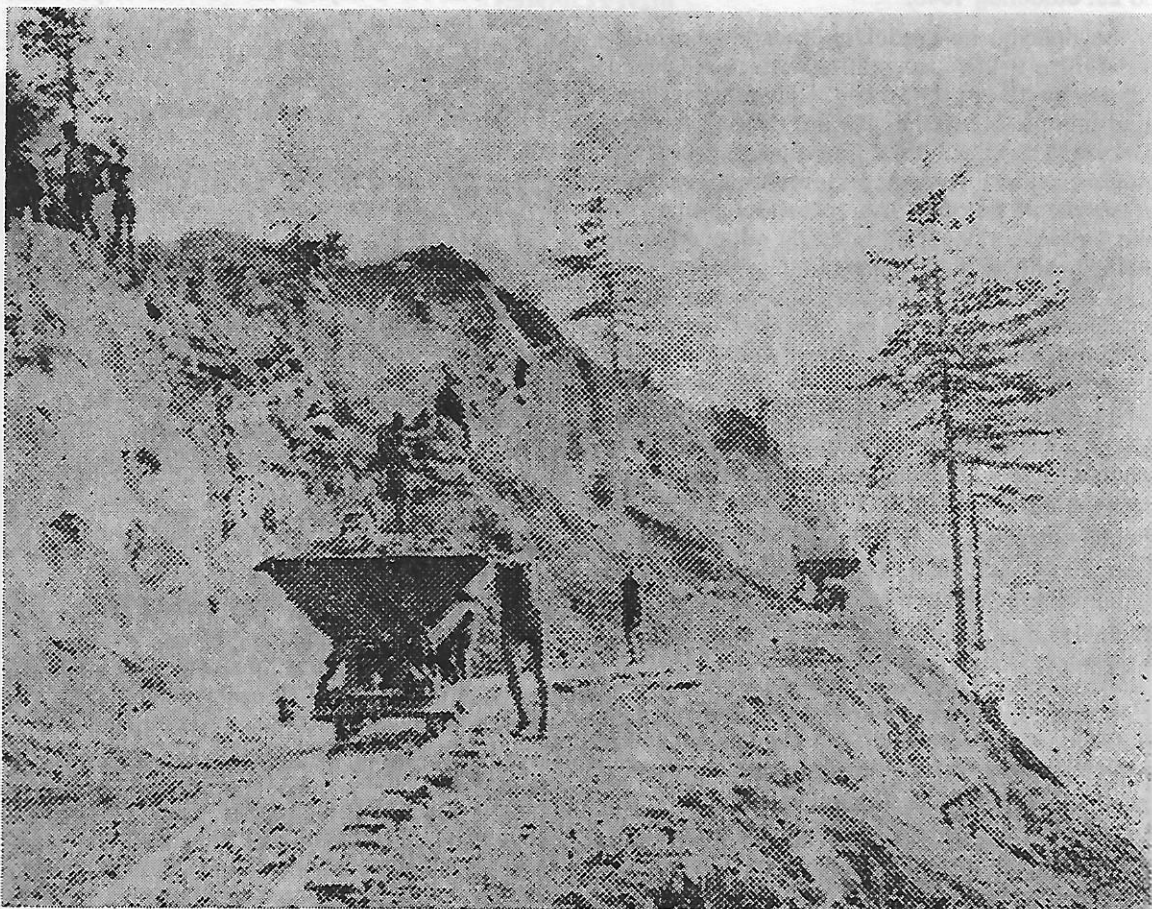
Po povratku prve na gradnju pruge otputovala je II. varaždinska brigada »Karlo Mrzović Gašpar, koja će raditi u II. smjeni tokom srpnja i kolovoza 1946. godine. Brigada je brojila oko 300 omladinaca podijeljenih u šest četa. Pretežno je bila sastavljena od srednjoškolske omladine. Za komandanta brigade izabran

je Pero Posavec, član Okružnog odbora Narodne omladine Varaždin, a za zamjenika Antun Vukešin, koji je radio i u I. smjeni. Osnovani su odbori za različite aktivnosti i višestruku izobrazbu brigadira. U Arhivu BH u Sarajevu sačuvan je »Imenički pregled rukovodstva brigade«.¹⁰

U II. smjeni na pruži je radilo više od 100 brigada. Glavni zadaci su im bili: obavljanje zemljanih radova, proboj čvornog objekta pruge-tunela »Majevica« i polaganje novih kilometara pruge.

Nakon dolaska II. varaždinska brigada smještena je u logoru ispod Majevice na 8. dionici Omladinske pruge. Od prvog dana omladinci su radili marljivo, kako bi napravili više od planiranog. Vladao je takmičarski duh i želja da postanu udarnici, kao što su postali i brigadiri I. smjene varaždinske brigade. Takmičio se pojedinac sa pojedincom, četa sa četom. Najbolja se pokazala II. četa sastavljena od omladinaca

iz Preloga.¹¹ Krajem srpnja najbolji omladinci išli su na tečaj za rukovodioce čitalačkih grupa. Po završetku tečaja vratili su se u svoje čete, a poslije akcije u svoja mjesta gdje su koristili stečena znanja.¹² Veliku aktivnost razvila je brigada svojim kulturno-prosvjetnim radom: izdavanjem zidnih novina, održavanjem predavanja, tečajevima za nepismene i radom čitalačkih grupa. Često su omladinci i omladinke priredivali priredbe i šaljive večeri. Veliki interes pokazali su i za sportska natjecanja. Preko polovice omladinaca sudjelovalo je u takmičenju za fiskulturnu značku ZREN (»Za republiku naprijed!«). Brigadu »Karlo Mrazović Gašpar« posjetila je na gradilištu delegacija Antifašističke fronte žena iz Varaždina. Žene su bile oduševljene radom, smještajem i uspjesima brigade. U njihovu čast omladinci su pripremili svečani program.¹³ Po završetku II. smjene vratila se brigada »Karlo Mrazović Gašpar« u Varaždin, gdje joj je kao i brigadi »Milica Pavlič« priređen sve-

Sl. 2 — Radilište III varaždinske brigade
(presnimio: D. Putar)

čani doček. Sedam omladinaca ove brigade proglašeno je udarnicima.¹⁴

Početak rujna 1946. na gradnju pruge Brčko-Banovići doputovala je III. varaždinska brigada koja će raditi u III. smjeni.

Zadaci III. smjene graditelja Omladinske pruge bili su završiti prugu i izgraditi sve prateće objekte. Bili su to teški poslovi za koje je bila potrebna snaga i kvalifikacija.

Komandant III. varaždinske brigade bio je Franjo Varga, član Okružnog odbora Narodne omladine Varaždin, a zamjenik Antun Prstec. Brigada je brojila preko 200 omladinaca raspoređenih u šest četa.¹⁵ Bila je smještena na 22. dionici koja je bila duga 6 kilometara. Zadatak III. varaždinske brigade bio je izraditi veliki kameni usjek, podići željeznički nasip, izraditi betonske propuste u nasipu i obaviti druge potrebne poslove.

Usprkos teških zadataka koji su stajali pred njima i loših vremenskih uvjeta, među brigadirima je vladao optimizam, takmičenje i želja da postanu udarnici. Sredinom smjene zbog poteškoća u radu i želje da posao završe na vrijeme, rukovodstvo brigade zatražilo je pojačanje. Iz Varaždina je potom doputovalo još oko 100 brigadira. Na cijeloj dionici radili su sami bez stručnjaka. Ipak, nasip koji su napravili jedan je od najkvalitetnijih na pruži.¹⁶ Kao i prethodne dvije i III. varaždinska brigada razvila je sadržajan i bogat kulturno-prosvjetni rad i sudjelovala u sportskim natjecanjima za značku ZREN. Odlukom štaba ORB-a III. varaždinska brigada proglašena je udarnom, a deset brigadira udarnicima.¹⁷ Najveći doživljaj za omladince i omladinke III. varaždinske brigade, kao i za sve graditelje III. smjene, bio je posjet maršala Tita 26. rujna 1946. Drug Tito je obišao gradilište pruge, razgovarao je sa omladincima i zanimao se za njihov život i rad.¹⁸ Drugog dana boravka na Omladinskoj pruži Tito je obišao radove na dijelu pruge od Ropotnice do Banovića i posjetio veliki broj logora ORB-a. Došao je i na 22. dionicu među Varaždinca. Uzbudenju i oduševljenju mladih nije bilo kraja. Na pitanje druga Tita na kajkavskom »A kaj tu delate?! — jedan omladinac je uzbuđeno odgovorio — »Štreku«.¹⁹ Tom prilikom omladina je dala obećanje Titu da će prugu završiti prije roka, tj. do 7. studenog 1946. godine.

Obećanje dato drugu Titu je ispunjeno. Omladinska pruga »Brčko-Banovići« završena je 22 dana prije roka. Prvi vlak pun ugljena iz rudnika Banovići krenuo je 7. studenog za Beograd.

Prugu dugu 72 km gradilo je 62.268 omladinaca svrstanih u brigade iz svih krajeva Jugoslavije i iz inozemstva. Naime, na gradnji pruge radile su i brigade iz Grčke, Čehoslovačke, Poljske, Mađarske i drugih zemalja. Pruga »Brčko-Banovići« završena je u rekordnom roku za nešto više od šest mjeseci.

Ovom velikom uspjehu doprinjeli su i mladi Varaždina. Tri varaždinske brigade s oko 850 omladinaca i omladinki, svojom marljivošću i požrtvovnim radom dali su svoj prilog ovoj velikoj pobjedi mladosti.

BILJEŠKE I IZVORI:

1. Od 11—15. svibnja 1946. u Zagrebu je održan III. kongres USAOJ-a na kojem je USAOJ-a promijenio naziv u Narodna omladina Jugoslavije (NOJ).
2. Varaždinske vijesti, br. 44 od 21. 03. 1946.
3. Varaždinske vijesti, br. 51. od 09. 05. 1946.
4. Kompletan popis brigadira triju varaždinskih brigada nije sačuvan. U Arhivu BH u Sarajevu postoji djelomičan popis članova varaždinskih brigada. Od I smjene sačuvan je popis čl. KPJ, popis brigadnog biroa i partijskih ćelija.
5. Omladinska pruga, Beograd: Centralno veće Narodne omladine Jugoslavije, (?)
6. Omladinske radne akcije — mladost naše zemlje (1942—1982) Beograd: Poslovna politika: Mladost, 1983.
7. Varaždinske vijesti, br. 54 od 30. 05. 1946.
8. Varaždinske vijesti, br. 57 od 20. 06. 1946.
9. Omladinska pruga Brčko-Banovići '46. Sarajevo: Centar društvenih aktivnosti RK SSO BiH, 1986. str. 266.
10. Arhiv BH, Omladinska pruga Brčko-Banovići 1946., fond materijala, knjiga 3, kutija 27
11. Varaždinske vijesti, br. 62 od 25. 07. 1946.
12. Varaždinske vijesti, br. 65 od 15. 08. 1946.
13. Varaždinske vijesti, br. 68 od 05. 09. 1946.
14. Omladinska pruga Brčko-Banovići '46. Sarajevo: Centar društvenih aktivnosti RK SSO BiH, 1986. str. 287.
15. Prema izjavi Franje Varge III. varaždinska brigada brojila je 220, a nakon pojačanja (koje je stiglo sredinom smjene) 320 brigadira.
16. Isto kao 14., str. 231.
17. Isto, str. 299 i 309.
18. Borba, br. 232 od 28. 09. 1946.
19. Varaždinske vijesti, br. 77 od 08. 11. 1946.

Zusammenfassung

Die Autorin schildert die Beteiligung der Jugend aus dem Kreis Varaždin am Bau der Eisenbahnstrecke Brčko — Banovići. Die Strecke wurde im Jahre 1946 — von Mai bis November — gebaut, und bekam den Namen Jugendstrecke »Brčko-Banovići«. Aus Varaždin haben am Ausbau der Jugendstrecke 3 Jugendbrigaden in 3 Schichten teilgenommen. Die erste Jugendbrigade trug den Namen »Mila Pavlič«, die zweite »Karlo Mrazović Gašpar« und die dritte hiess einfach 3. Varaždiner Brigade. Etwa 850 Jungen und Mädchen aus Varaždin haben freiwillig zusammen mit den jugoslawischen und ausländischen Jugendlichen die Strecke gebaut.

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

(Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kutina, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice i Virje)

UREDNIŠTVO

Ljerka Albus, Darko Sačić, Mirjana Dučakijević, Magdalena Lončarić, Marina Šimek

Odgovorni urednik: Darko Sačić

Prelom: Uredništvo

Naslovna stranica: Darko Sačić

Fotografija — Davor Putar

Muzejski vjesnik izlazi jedanput godišnje. Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Glasilo solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

Za sadržaj priloga odgovaraju autori.

Nakladnik:

Gradski muzej Varaždin

Za nakladnika: Darko Sačić

Tisak: »Zrinski« Čakovec

Broj 10 — Ožujak 1987.

God. X

Naklada 800 komada

Naslovna stranica: S izložbe »40. godina arheoloških istraživanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj«

Prijevod: Željko Grabar, Vid Lončarić, Ljerka Perči, Marina Šimek, Vesna Šimunić

GRADSKI MUZEJ VARAŽDIN
ARHEOLOŠKI ODJEL

15644